

Cisa, cisar, mala grafia de *SISA, sisar*, sense altra base que l'arbitrària i infundada etimologia *SCISSA* o **CISA* (de *SCINDERE, CAEDERE*); veg. l'article *SISA* (on es tractarà, en apèndix, dels mots *cisell* i *cisalla*, que vénen de *CAESUM* part. de *CAEDERE*, i que s'hi han contaminat).

Cisador, cisalla, cisar, V. *sisà* *Cisclo*, V. *sicló* (*EntreDL* III, 118) *Ciscó, ciscot*, V. *sisca* (*DCEC, SISCÀ* IV, 240a23ss.) *Cisell, cisellador, cisellar*, V. *sisà* *Cisia* 'mesquita, excrements de bassa', hapax del S. XVIII, probablement està per *sesia* o *sessia*, derivat de *SĒS* 'cul'.

CISMA, pres del ll. tardà *schisma, -ātis*, id., i, aquest, del gr. *σχίσμα, -ατος*, 'fissió, asclament, separació', derivat de *σχίζω* 'jo fendeixo, parteixo'. □ 1.ª doc.: Lllull.

També en Eiximenis i en Bernat Metge: «ell fo un dels principals nodridors del *scisma* que és en la esglèya de Déu», *Somni* II. Es va vacillar llargament entre el gènere masculí, més savi, i *la cisma*, que trobem en ús més popular en els segles moderns, i ja en Lllull; en una llista de les comèdies representades a Barcelona en el S. XVIII figurà persistentment *La Cisma de Inglaterra*, i només des de 1789 ho canviaren en *El Cisma de ~* (APar, *BRAE* XVI, 329; Belv., Lab.).

DERIV.: *Cismàtic* [primer parlant només de l'esgl. grega, Muntaner; en general, 1640, *DTol.*, Belv., etc.]. □

Cisne, V. *cigne* *Cisores*, V. *tisores* *Cissura, cisural*, V. *escindir* *Cista*, V. *cistella*

CISTACIES, derivat savi del gr. *κίσθος* 'estepa' (ll. *cisthus*); també s'ha usat *cist* (*DFa.*) com a nom d'un gènere determinat que hi pertany.

CFR.: *Cistofícies*, format amb *φῦτον* 'vegetal, planta'.

CISTELLA, del ll. *CISTĒLLA*, pròpiament 'cistella-ta', diminutiu del ll. clàssic *cīsta* 'cistell, cistella'. □ 1.ª doc.: 1283.

«Una *cestela* de cols e altra de sebes», doc. de la vall de Ribes de cap a 1283 (*RLR* IV, 55). La forma *cistella* amb *i* ja apareix diverses vegades en Eiximenis: «per amor de abstinència --- menjaran vint perells de figues o mija *cistella* de cireres o de prunes o de raïms o d'altres fruytes», *Terç*, f° 157v, i a d'altres obres d'ell; L. d'Aversó, *Torc.*, § 242.55 (*sistelha*) i en el de JMarc. Per a la qüestió de *ce:* > *ci-*, veg. *LleuresC*, 196. La documentació de *cistell* sembla començar força més tard, per bé que és segur que no tant com es deduiria d'*AlcM* (escr. Renaix.), car ja el 1575 OPou inclou entre les «ahines» i estris «de la cuyna»: «tabacs o paneres o *cistells*: cista, cistula», p. 226, i a la p. 20 contrasta el *cistell* amb el *cove* entre les «ahines del celler o bodega». La distinció sinonímica entre *cistell* i *cistella* és complicada, complicació que s'accentua encara en combinar-la amb les

distincions geogràfiques i històriques: no és propi d'un dicc. com el nostre d'entrar-hi gaire; una cosa es pot dir breument i és que com més ens elevem en nivell literari, i més ens allunyem del centre del català cap a informació més antiga i dialectal (tot restant conservadora), més s'amplia la validesa de *cistella* i menys la de *cistell*; veg. la gran varietat de dades literàries de *cistella* en prosadors de la Renaix. aplegades pel *DBal.* i *DAG.*; el val. central diu *cistella* en general allà on diríem *cistell* (*Renat*, «El Camí», 14-1v-1934), Canyís usa *cestella* per a la «d'acarrear» (p. 45). En el Princ. es tracta en part de diferències que depenen de la grandària, però en aquest respecte la distinció esdevé molt complexa, i no sempre¹ és en el sentit de menys grandària de *cistell*: en cat. central el *cistell* d'anar a mercat o d'anar a plaça, és de les menes més grans,² i també a Vall Ferrera em deien que el *cistell* és més gran que la *cistella* (1932).

En llatí *CĪSTA* degué entrar com a manlleu del grec *κίστη*, id., mot amb parentela cèltica i indoeuropea, però tanmateix es creu que en llatí fou manllevat del grec, si bé en època tan remota i amb assimilació tan total i a fons, que formà una munió de derivats purament llatins i des del llatí fou després transmés a llengües germàniques, cèltiques i altres, veg. Jud, *ZRPb.* xxxviii, 20, 65; Pedersen, *VglKGr.*, 200. El primitiu *CĪSTA* s'ha conservat en diverses llengües romàniques: cast., port. i it. *cesta*, i també en alguns parlars occitans moderns escadussers, de les franges N. i E.³ En català no queda cap rastre (contra el que diuen *FEW* i *REW*) de formes no diminutives comparables a les castellanques *cesta, cesto*: els articlets *cesta* de l'*AlcM* no tenen res a veure amb això, com ja es veu pel sentit i context; sí que tindria aquest sentit un hapax *cests* que s'ha atribuït a Muntaner, però aquest no és més que un error de lectura.⁴ Hi ha sens dubte una forma *cista*, que en part té caràcter de cultisme (amb significat que hi correspon), i en part sembla popular pel significat, però en aquest sentit⁴⁰ és solament mallorquina i resulta, com ho ensenya la *i*, d'una derivació regressiva de *cistella*; d'ací *encistar* 'envasar fruits' i després 'encabir' (*BDLC* x, 231).

El diminutiu *cistella* es troba (junt amb els altres diminutius *cistula, cistellula*) des de les fonts més antigues del llatí popular i familiar, com Plaute: d'ací la *fabula* o Comèdia *Cistellaria*, del gran mestre de l'antic teatre llatí. De la mateixa base han sortit l'oc. ant. i mod. *cistela*, que ja trobem en textos del S. xiv, i que avui resta sobretot per la zona llgd. (Aude-Erau, etc.); també continua aquest derivat cap alguna altra zona occitana i gallo-romànica, no sense expansió més enllà, a-al. ant. *zisterel, -tiler* (*ZDiPhil.* LI, 158ss.); bearn. *tistère*, amb el gc. pirinenc *tistet, sistèt* (*FEW*).⁵

Com a nom del poble de *Cistella* a l'Empordà és poc versemblant que vingui d'aquest origen (passat que es tractés de l'acc. de 'sepulcre' que té el gr. *κίστη*); potser més aviat es relaciona amb el nom de *L'Estela* i *Puig-Estela*, Puig de les *Tres Esteles*, on podria provenir del gr. *στήλη* 'molló, columna, cip-